

Іван Береговий,

завідуючий кафедрою соціології

(Волинський державний університет, м. Луцьк),

доктор філософських наук, професор

Григорій Береговий,

курсант (Українська національна юридична

Академія ім. Я. Мудрого, м. Харків)

Неоідеологія державного будівництва: адміністративна реформа як комплексна соціально-управлінська проблема

За роки реформи “не вдалося сформувати дієздатну систему державного управління ринковими перетвореннями, докорінно змінити стиль, методи та традиції, успадковані від адміністративної системи. В результаті утворилась глибока суперечність між новими (значною мірою ринковими) відносинами і діючою системою управління. Зазначена суперечність виступає чи не найсерйознішим гальмом соціально-економічного прогресу. Відповідно на нинішньому етапі пріоритетом номер один державної політики стає проведення глибоко структурованої, адекватної новим реаліям економічних та політичних відносин, адміністративної реформи” [1].

Соціальний менеджмент: проблема соціалізації адміністративної і аграрної реформ

Послання Президента України Л.Д. Кучми до Верховної Ради України “Україна: поступ у ХХІ сторіччя. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 рр.” і раніше запропонований на всенародне обговорення проект “Стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004 рр.” свідчать про демократичність владного політикуму, здатного мобілізувати ще не реалізований творчий потенціал щодо нового підходу до політики курсу реформ у державі. Започаткований Адміністрацією Президента захід з мобілізації державотворчих ініціатив сам по собі інноваційний і не може не стимулювати вузівський інтелектуальний потенціал до наукового вирішення загальнонаціональної проблеми - повноти проведення державного курсу реформ.

Передусім це питання про співвідносність реформаційних етапів стосовно порівняння їх змісту, темпів, співозначення регулярності та сингулярності протікання. Без такого загальнометодологічного підходу, безсумнівно, будемо на кожному кроці стикатися із питанням цілісності стадійності реформ. Розглянемо це на прикладі аграрної та адміністративної реформ, що являють собою двоєдиний формаційно-змістовий процес. Аграрна реформа передає соціоекономічний зміст адмінреформ, як правильно і навпаки: адміністративна реформа - це політико-соціальна форма агрореформ.

Слід зауважити, що такий комплексний підхід у державотворчій політиці реформ здійснюється вперше. На однозначний рівень реформаційності процесів поставлені обидві компоненти: агро- і адмінреформа. Вони однозначно визнані як націоналубезпечуючі фактори. Ось чого нам бракувало раніше: економічний зміст і управлінська форма не повинні дистанціюватись у політиці реформ. Тоді й реформи будуть економіко-управлінські.

А якщо зрозуміти ще й їх соціальну спрямованість, визначити механізми реструктуризації соціальної системи та її реального і потенційно спроможного до виконання такого надзавдання (цілісного ходу реформ) дійсно історичного суб'єкта реформаційної дії, тоді такі реформи стануть ще й соціально-управлінськими, історично незворотними.

Проблеми повноти реформаційних змін ще не порушували ні теоретично, ні практично. Потрібно усвідомити: на всьому постсоціалістичному просторі відсутня ясність щодо комплексного здійснення реформ. Обмеження нашого менталітету однопорядко-

ве. Тому й стикаємося з “шоковою терапією”, політикою монетаризму, блукань у диспаритетах трьох владних віх. А якщо і намічається прозоріння теоретично, то неминуче відстає політична практика державотворчих процесів. Ось чому й постає практичне завдання реформування управлінського апарату, але і тут реформи мають бути соціально-правовими за формою та соціально-економічними за змістом.

Окремо здійснювати реформи - це зрозуміло і прийнятно, разом - складно і не звично. Але необхідно: тому й постає питання про механізми підготовки нових управлінців та невідворотність цієї процедури. Ось чому пошук теоретиків, здатних усвідомити та пропагувати дану політику повноти реформ, владно ставиться на порядок денний. З пошуку адептів реформаційної неоідеології і слід розпочати процес реформаційних змін, гідних за своєю величиною новому тисячоліттю. За одинаками слідуватимуть десятки, а потім і тисячі ідеологів соціально-управлінських реформ. Як зазначав наш Президент Л.Д. Кучма: “Нам би на перших порах хоч би “20-ти тисячників”, але справжніх (не за назвою) “менеджерів-організаторів” соціально-управлінських реформ”. Останні - це змістовно заданий дворівневий реформаційний процес, потенційно охоплений уже в Проекті.

Зауважимо, що наше посилення на Проект зумовлено його частковою інноваційною післядією як безсумнівно першого стимулятора прогностичного мислення. Його і слід вважати первинним документально відкритим матеріалом для обговорення. З цього приводу слушно звучать слова Президента України: “Водночас не вважаю документ, так би мовити, закритим. Тим більше, що йдеться про перспективу” .

Передусім слід зрозуміти соціальну мету адмінреформи. Взята сама по собі, перетвориться у черговий захід влади - кількісне скорочення штатів. Водночас є небезпека втрати головний, якісний вимір адмінреформи, де закладений власне її “глибинний підтекст - відповідність кадрів сучасним вимогам”. А цими сучасними вимогами, як стає все більш очевидно, є здатність реформатора бачити “неурізаний” реформаційний процес, спроможність вийти із нещодавно закладених монетаристських, вульгарно-економічних цілей та започаткувати розуміння соціалізації народногосподарських реформ. Тому й аграрну реформу, реформування АПК слід розглядати як комплексну: соціально-правову, соціально-економічну, соціально-управлінську. Подолання зверхнього ставлення до “простих питань” нерідко призводить до системної кризи економіки в цілому. Що і сталося у нас на всьому постсоціалістичному просторі, в Україні - зокрема. Закономірності не мають меж, вони - інтернаціональні. З цієї точки зору і розглянемо проблему соціально-реформаційного підходу до економічних реформ в цілому, аграрної - зокрема.

Як показує досвід реформування промислового сектора, здійснення аграрної реформи буде успішним за умови запобігання негативних наслідків - економічних, соціальних, правових. Відсутність соціального прогнозування, врахування спроб і помилок призвело до некерованості економіки. Тому перший етап реформування державної власності, який проводився без належної підготовки, закономірно виявився соціально деформованим, економічно неефективним, психологічно несприйнятним. Безробіття, тіньова економіка і спекулятивний капітал, криміналізація суспільств та інші негаразди викликали сумнів у правильності такого курсу. Надто велика ціна за перспективу прогресу. Закрадається сумнів: а чи не перевершимо своєю жертвовністю заради такого ходу реформ історично зафіксовані жертви часів голодомору, сталінських репресій тощо. Хоч у таких висновках слід бути коректним і звернутися до офіційно відомої характеристики даного моменту перших осіб держави.

Тривога за долю реформаційної політики в державі відчувається у кожному виступі Президента. Економічно переломний момент оцінюється в пропорції - “половина на половину”. “Є дані, - говорить Президент, - що частка тіньової економіки фактично зрівнялася з офіційною. Один з індикаторів цього - розмір грошової маси, що перебуває поза банківським обігом. Нині він, за даними Нацбанку, у межах 45 відсотків” [2].

Отже, щоб не втратити важелі управління держава має себе захищати. Загальновідомо, що економіка - це концентрований вираз політики. Головним же соціальним питанням політики є питання влади. Тіньовий капітал якраз і рветься до влади. Це вже не

прогноз, а констатація факту. “Тіньовий капітал не тільки роз’їдає економіку і людську совість. Він рветься до влади, проникає у політику, намагається підім’яти під себе партії, органи державної влади, засоби масової інформації” [2].

Держава переживає тиск спекулятивного за формою, корпоративного за змістом капіталу. Суб’єкти тіньового капіталу через своє лобі окупувають фінансову систему. І це також факт: “Якщо половина коштів обертається поза банками, - наголошує Президент, - то керованість грошовими процесами стає ілюзорною”. І далі: “У загрози валютної кризи, що нависла останнім часом, немає об’єктивної основи. Вона на сто відсотків спричинена, на мій погляд, діями тіньового капіталу”. З цього випливає принципове питання: “До яких пір економіка, держава, люди будуть ходити в заручниках у сумнівних ділків, спекулянтів бізнесу ?” [2].

Новий об’єкт власності - земля - може стати або спекулятивним товаром, будучи включеним у структурні інституції тіньового капіталу, або об’єктом праці, будучи націонал-забезпечуючим засобом виживання та господарювання. Остання функція вимагає задання адекватної соціальної моделі, формування відповідного суб’єкта соціально-правової дії. Одним із завдань, а можливо і надзавданням (як на даний час), є проблема не суто адміністративної, так як і економічної або здійснення якоїсь іншої “галузеві” реформи, а базової, комплексної в самій своїй основі - соціально-управлінської. У відрахунку на завдання реформування села має бути передусім сформований той “середній клас”, який і словом, і ділом зміг би відстояти соціальну власність на землю саме як на об’єкт праці. Іншого нам не потрібно: потрібна виражена соціально-аграрна, соціально-економічна, соціально-управлінська реформа. Це один із альтернативних напрямів розвитку. Другий - спекулятивно-дрібнотоварний, який і землю перетворить у товар “під застава”, а господарювання за умови таких “земельних відносин” зробить парцелярним з характерним для нього “черезсмужжям”. Згадаймо, що сталинські реформи передбачали подолання останнього. Тому паювання із виділенням “паю в натурі” має одночасно передбачати заходи із таким результатом, який би не став гальмом на шляху до технологічного, агрокультурного, науково-технічного переоснащення землеробства. У цьому вся суть аграрної реформи: держава має забезпечити правові, соціальні, кредитно-фінансові гарантії незворотності реформ також і в АПК. А якщо цього не зможе зробити, то нічого і діяти знову все тим же методом спроб і помилок. Надто дорога ціна: відтепер - суверенітет і незалежність держави. Нам необхідно не бавитися у реформи, як діти, задаючи “правила гри”, а відкрити їх об’єктивні можливості, провівши інвентаризацію галузі (АПК), спрогнозувати соціальну модель із реструктуризації масового суб’єкта власності, реально, а не на папері (у звітах), реорганізувати КСП. Висновок однозначний: без соціально-управлінської реформи будь-яка із “галузевих” реформ (навіть монетаристська) зазнає краху. А це означає, що із системної кризи нам без цієї неодмінної передумови не вийти, навпаки, здійснюючи черговий “реформаційний захід”, будемо вимушені в черговий раз вдатись до “шокової терапії”, і можливо вже з летальним результатом, раз посягнули на першооснову - Землю.

Впровадження економіко-реформаційних “правил гри” в аграрний сектор можливий за умови наявності відповідно підготовленого до такого процесу суб’єкта приватної власності, який би міг здійснювати правовий захист власності на землю. Необхідно формувати 20-ти тисячників для завершення четвертої фази аграрних реформ. Це має бути юридично, економічно та соціально сильний “середній клас”, здатний відстояти своє право власності на землю в суді, іпотечній інституції, на зовнішньому та внутрішньому ринку, у всій системі соціальних відносин. Необхідна підготовка менеджерів з аграрної реформи - якісно, оперативно, масово. Менеджер для промислово-аграрного комплексу (МАПК) має володіти ґрунтовними юридичними знаннями із адміністративного, аграрного, фінансового, приватного права; оволодіти основами фінансово-кредитної політики, соціометрики, тобто того комплексу знань та вмінь, які визначають новий напрям у теорії організації, а саме - соціальний менеджмент. Теоретичною основою останнього має бути галузева соціологія, зокрема соціології управління, змін, економічна соціологія, міста і села, соціологія конфлікту тощо. Розробити комплексну програму

підготовки управлінців для АПК - завдання провідних спеціалістів вузів за умови наявності відповідних ліцензованих спеціальностей. Необхідний конкурс програм, так як і власне управлінських кадрів, необхідна державна програма кадрової політики, політики кадрового резерву.

Без урахування повноти проведення аграрної реформи чергова криза економіки сільського господарства вже реально передбачувана. Про політико-реформаційний пошук у цій кризоємній та кризонебезпечній частині говорить і сам Президент. Так у виступі на Всеукраїнській нараді з питань агропромислового комплексу (10.01.97 р.) відзначалось: "Так, ми зробили важливий крок, розгорнувши паювання земель у колективних господарствах. Проте цей виняткової ваги захід значною мірою заформалізовано. Він ще не став однією із основних підвалин створення на селі інституту реальних власників". Як бачимо, поставлена основна соціальна мета - формування на селі "інституту реальних власників". Як говорять нормативи соціологічної методології: інституціалізація здійснюється через соціалізацію. Тобто "реальний власник" інституційно стає масовим через входження в нову соціальноформуючу систему, закономірності функціонування і розвитку якої має знати та спрогнозувати соціолог-аграрник (менеджер), працюючи на "кінцевий результат" - формування "середнього власника" в масовому масштабі.

Соціально-реформаційно такий власник має працювати на товарне виробництво, товарний ринок. Тоді з'являться і гроші як засіб кредитних ставок з можливим подальшим формуванням муніципальних агрокредитних банків. Тоді іпотечні банки будуть відігравати допоміжну роль, а не головну, як це розуміють сьогодні традиційники-монетаристи, банкіри-кредитори. Необхідно буде переглянути і правові норми ціноутворення, враховуючи ціну землі зніціювати "Закон про земельний кадастр" тощо. Так держава забезпечить рівні стартові умови кредиторам і землевласникам, а поки що банківська система щонайменше - монополіст. Якщо нема альтернативи - неминучий різкий занепад у політиці будь-яких реформ.

Щоправда, законодавча ініціатива буде непродуктивною і в агрополітиці, політиці проведення аграрної реформи без належного їй правозахисного суб'єкта. Якщо пошук "середнього власника" проводиться лише в межах села, яке до того ж переживає демографічну кризу (Поліський регіон, зокрема), то із цього кола не вийти. Необхідне кадрове поповнення спеціалістами-аграріями, які є вихідцями із села, проте пройшли у місті сувору школу технологічної і технічної дисципліни праці. В місті - це напівзайняті ІТП - "20-ти тисячники" непересічного ХХІ сторіччя. Це їх майбутнє: виснажені боротьбою за виживання в умовах економічної кризи, вони повернуться в село для проведення аграрної реформи.

Добираючи найбільш достойних, здатних своїм розумом і техніко-технологічним досвідом трансформувати аграрно-промисловий компонент у промислово-аграрний комплекс (ПАК). Ця соціально-технологічна динаміка і є суттю адміністративно-аграрної реформи, що в теорії організації змушує закласти таку нову спеціальність, як соціальний менеджмент. Без належної теоретико-практичної підготовки не можна буде ні відродити село, ні тим більше його реформувати. Управлінець нової генерації має бути зорієнтований на соціальні реформи на селі. Актуальні слова Президента, сказані ще в 1995 р. ("АПК на ділі має стати пріоритетом державної політики"): "Ключовою ланкою відродження села на новій основі є перебудова соціальної структури його населення". І лише тепер із Послання Президента до Верховної Ради України стає зрозумілим, хто має стати новим суб'єктом соціалізації виробничих відносин у місті та на селі: "За приблизними розрахунками, тільки для промислового та аграрного виробництва нам потрібні на перших порах до 20 тисяч менеджерів-організаторів". А ще в 1995 р. був визначений конкретний суб'єкт соціалізації села: "Основною дійовою особою аграрного процесу має стати працюючий власник - власник землі".

Масштабність процесу неминуче пов'язана із певними труднощами, можливими перегинами. Президент застерігає від цього: "Однак реалізація цього - не штучний процес. Його не можна насаджувати насильницькими методами". І лише тепер стає зрозумілим про що йшлося і що потрібно упередити, цивілізовано вирішуючи кадрові завдання,

функціонально належні відповідним інституціям. Звідси завдання: “Для цього уряду необхідно розробити та здійснити широку програму зміцнення кадрового потенціалу села”. І лише тепер (через п’ять років!) зрозумілим стало і управлінськи практичне завдання - готувати “20-ти тисячників” - менеджерів-організаторів ПАК (промислово-аграрного комплексу).

Хто винен у п’ятирічній затримці виконання програми підготовки такого класу спеціалістів, - які мають володіти ґрунтовними знаннями як з технологій промислового і сільськогосподарського виробництва, так і організаційним досвідом з основ правового і соціально-економічного захисту ПАК, - залишається лише гадати. Очевидно одне: згаяно час і ніхто за нас не буде вирішувати нами ж зігноровані проблеми. Останні неминуче постають знову і знову, але вже у формі “загострених” протиріч. Така вже соціальна діалектика реформаційного процесу. І хто не розуміє цього, той кожен раз буде стикатися з протиріччями, але все більш “загостреними”, або, як говорять, - кризовими. Така неодмінна соціальна плата за метод спроб і помилок масового реформатора-монетариста.

Соціальна політика: проблема формування середнього власника

Системна криза вимагає адекватних, системних заходів. Напівмірами тут не обійтись. Хоч зрозуміти момент істини непросто. Не кожен із політиків здатний охопити реформаційний процес цілісно (хоч це його святий обов’язок). Тому необхідно в державі розбудовувати неоідеологію реформ. Без відповідної теоретичної бази тут не обійтись. Це аналогічно природничим наукам - фундаментальним і прикладним. Соціальний експеримент тим більш повноцінний, чим більш повною мірою теоретично обґрунтований і науково спрогнозований. Ось чому для успіху справи реформ слід максимально мобілізувати вузівський інтелектуальний потенціал. Кожна спеціальність, тим більше соціально-гуманітарного циклу, має бути реформаційно орієнтованою. Це не проста справа, але таке слід зробити. Можливо доцільно було б створити при Міністерстві освіти і науки Координаційні центри, а у вузах ввести посаду координатора, прирівнявши її до статусу проректора. Хоч і в цій справі можливий формалізм, тоді краще не фабрикувати ідею. Однак іншого наукового масового потенціалу, крім вузівського, у нас просто немає.

З одного боку, і тут абсолютно правий Президент АПН В.Г. Кремень, наголошуючи на тому, що вузівський потенціал слід наблизити до середніх та загальноосвітніх закладів нової форми навчання [3]. З іншого - цей же потенціал слід включити у розвиток теорії і практики реформування суспільних відносин. У зв’язку із таким дворівневим реформаційним циклом адекватно слід диференціювати і власне вузівський інтелектуальний потенціал.

І вузівським вченим необхідно зосередити увагу на фундаментальних проблемах державного будівництва, зокрема на підготовці управлінців для державної служби. Якраз тут важлива спеціалізація за напрямками реформ - економіка промисловості, аграрний сектор, фінансова система, судоустрій, соціальна інфраструктура тощо. Роботи надзвичайно багато не лише на практиці, а, переважно, поки що на теоретичному рівні. Перш ніж щось ґрунтовно робити, його потрібно осмислити. Теорія і практика державного будівництва мають іти в ногу. Органічно це складне завдання, вирішити яке можна завдяки згуртуванню ентузіастів із задалегідь окресленими орієнтирами, що можливо за умови грамотного розподілу праці між відповідними службами теоретичного і прикладного рівнів. Але це на перспективу, хотілося б - на найближчу...Проте перейдемо до реалій сьогодення - межових станів реформ.

Отож, бізнесовий капітал не працює на виробництво. Необхідні суттєві зрушення в реформаційному процесі. В промисловому секторі швидких успіхів, поскільки там слід виходити на масове впровадження новітньої техніки і технологій світового зразка, очікувати не доводиться. Там очікуваний приріст у найближчий час не перевершить і десяти відсотків. У той час, як у аграрному секторі приріст продукції можливий за один рік і на 25 відсотків. Про це свідчить досвід інтенсифікації сільського господарства, вміле ведення агрокультури. Один лише захід - внесення сапропелю (через занепад тваринництва

та невивантавання органіки) - на землях Волині дає приріст врожайності просапних культур близько 30 відсотків.

У Посланні Президента до Верховної Ради України якраз і наголошується на необхідності “розширення прав регіонів у здійсненні завдань земельної реформи”. Отже, в ідеології нарощення темпів районування агрореформи слід максимально враховувати особливості самих регіонів. Лише за цих умов можливе поступальне її здійснення без чергової профанації політики реформ. Ми не маємо права на ще одну помилку. Надто велика ціна ризику. “Стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004 рр.” передбачає, “що агропромисловий комплекс має стати одночасно й лідером економічних реформ” [1].

Стратегія здійснення аграрної реформи вимагає і відповідного законодавчого підкріплення. Указ Президента “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки” історично вагомий, але недостатній. Ще у своєму виступі на Всеукраїнській нараді з питань агропромислового комплексу 10 січня 1997 р. Президент зауважував: “А чим пояснити, що Кабінет Міністрів не вніс до Верховної Ради проекти таких фундаментальних законів: “Про зміни та доповнення до Земельного Кодексу України”, “Про оренду землі”, “Про орендно-приватне підприємство”, “Про сільськогосподарську кооперацію” та низку інших” [4]. Актуально звучать дані завдання в контексті розчищення “правового поля” аграрній реформі ще й понині. Аграрне право має розвиватись, йдучи за реформами, а то й випереджати їх. Це стосується юриспруденції в цілому, яка із кодифікаційної (реєструючої) зобов’язана стати прогностичною (реформаційною), тобто соціально-правовою. Без солідної теоретико-правової бази, а це також робота і вузівських вчених, нам не обійтись.

У свою чергу, законодавча влада має бути готовою до сприйняття таких законів. Тому неодмінною умовою повинні бути і політичні реформи, утворення двопалатного парламенту зокрема. Без урахування регіональних потреб у законотворчому процесі “парламентські читання” схоластичні, тому й закони відірвані від життя, мертвнонароджені. Дивні запитання на кшталт: “чому не працюють?”. Вони і працювати не можуть: немає виконавця - суб’єкта соціальної дії. Тому такі закони формальні, позбавлені конкретно-предметного соціально-реформаційного змісту. Їх виконавцями мають виступати представники місцевих органів влади. Поскілки їх представники в особі голів держадміністрацій і рад не приймають безпосередньої участі у законотворчому процесі, то і регіональні потреби у таких законах слабо відображені. Звідси і дефіцит виконавчої ініціативи. Крім того, делеговані від регіону голови адміністрацій і рад переходять на функціональний принцип у його управлінні (так як і міністерства). Відрив від господарсько-побутових проблем регіону означає не втрату зв’язків із ним, а функціональний перехід відповідних керівників у владні державницькі інституції вищого рангу, тобто в ті, де твориться реформаційна політика, законодавчий процес. Народногосподарські функції можуть взяти на себе і місцеві органи влади, а функція контролю за виконанням реформаційного законодавства природно має залишитися за адміністративно-політичним інститутом виконавчої влади, який і започатковується в ідеології двопалатного парламенту. Представники реформаційно законотворчої ініціативи від регіонів і є новими суб’єктами реальної соціально-правової політики. Адекватно потрібно шукати і виконавця ринкових перетворень як у промисловості, так і в сільському господарстві.

Без суб’єкта соціальної дії аграрна реформа може стати лише добрим політичним наміром. У цьому зараз сутність питання: бути чи не бути реформам на селі? І дійсно, якщо проаналізувати задуми її реалізації, то висновки не втішні. Політичний лаг щодо серйозного підходу з реформування аграрного сектора дворічний, фіксований у межах 1995-1997 років. І колишній Прем’єр-міністр Є.К. Марчук, ще у 1995 р., детально аналізував соціальний та економічний стан села, вказуючи на необхідність його соціального структурування. Зокрема, наголошувалось на тому, що “орієнтація агропромислового комплексу на формування нового господаря землі і засобів виробництва, а точніше, - власника, стала одним із головних шляхів здійснення господарських реформ” [5].

Хоч тодішня політика соціальної стратифікації все ще імперативна. Не бачать шляхів не соціального захисту села (таке беруть через економіку, частіше - монетаризм), а соціалізації власності. Та й не дивно: і теоретики часто плутають соціалізацію із соціальним захистом. Тоді як перше означає модернізацію соціальної інфраструктури, включаючи і суб'єкт власності, а друге далі залишкової зрівнялівки не йде. Соціалізація базується на економічній самодостатності суб'єкта власності (фермера, орендаря тощо), а соціальний захист - на дотаційному принципі у формі допомоги з боку держави (КСП, колгоспнику тощо). Однозначний висновок: у нас немає ідеології формування середнього власника.

Задуми соціалізації села, його соціальної стратифікації були вагомими. Днем пізніше на цій же Всеукраїнській нараді з питань агропромислової політики (зважає - політики) Л.Д.Кучма наголошував: "Ключовою ланкою відродження села на новій основі є перебування соціальної структури його населення. Це питання має також знайти відображення у Національній програмі" [6].

Отже, питання соціальної реструктуризації села мало б стати ключовим, але, на превеликий жаль, не стало. Втрачені роки: підготовка належних кадрів для реформаційних потреб не здійснювалась. І це не лише управлінські кадри середньої і нижчої ланок, державні службовці, не готувались і менеджери для АПК. І в управлінських реформах до села витримувалася все той же залишковий принцип. Ясно, що не на все коштів та державної уваги вистачає. Але інтелектуальний потенціал вузівського корпусу залишився за бортом політики реформ - аграрної й управлінської. Звідси й висновки - потреби, які так добре відчуває Президент:

- 1997 рік: "Характерна деталь: відсутність, м'яко кажучи, зрушень на краще і в цій, і в інших галузях нерідко пояснюється дефіцитом кадрів, здатних уміло працювати за нових умов" [7];
- 2000 рік: "- упродовж усіх років незалежності в Україні не вдалося сформувати дієздатне ядро управлінської еліти, висококваліфікованих менеджерів. Наявна система підготовки та перепідготовки кадрів, особливо державної служби, ще далека від вимог сьогодення. Як наслідок, кадровий потенціал ринкових перетворень лишається вкрай обмеженим. Саме цим пояснюються помилки у кадровій політиці, перманентні зміни у вищих ешелонах влади. Особливо позначаються слабкість середньої ланки управління, недостатній менеджмент не лише на державних підприємствах, а й у багатьох підприємницьких структурах" [1].

Як не парадоксально, але однією із найвагоміших ініціатив була підписана 1995 р. Міністром Кабінету Міністрів України В.П. Пустовойтенком Постанова за № 560. Згідно з прогнозованим задумом планувалось мобілізувати вузи III-IV рівнів акредитації для підготовки магістрів державного управління (терміном в один рік на базі повної вузівської освіти). Вводилась і відповідна спеціалізація. Був організований Головдержслужбою конкурс професійно-освітніх програм. Більше того, Волинський держуніверситет був визнаний за конкурсом в числі перших вузів даної категорії, якому мали надати право на держзамовлення з підготовки вищезгаданих магістрів. Крім того, програма пройшла апробацію і в Академії державного управління при Президентові України. А далі "в установленому порядку" слід було б дану спеціальність ліцензувати. Проте код даної спеціальності виявився настільки "втаємниченим", що на сьогодні це магічна цифра. Шифр спеціальності не відкрито, а відтак і права ліцензувати ніхто не має. То про яку державотворчість щодо ведення раціональної кадрової політики, заснованої на конкурсі, тут йдеться?

Мабуть, передусім слід розібратися із верхніми ешелонами влади, які гальмують цивілізований хід реформ, в тому числі - і адміністративної. А ми ж говоримо про здійснення ще й адміністративно-територіальної реформи у 2003-2004 роках. На яких засадах, якщо навіть вузівський інтелектуальний потенціал не задіяний? Без належного залучення в реформаційні процеси вузівського науково-творчого потенціалу, вироблен-

ня неідеології регіонального і загальнодержавного забезпечення цивілізованого входження в Європу нам не досягти. Усвідомлення такого стану в політиці реформ одним із представників вузівського рівня свідчить про те, що творчий потенціал значної частини інтелігенції, яка може і хоче працювати на реформи, заморожений. Особливо соціологам є над чим попрацювати. Окрема проблема - формування середнього власника, оскільки тих, хто вже є, ще не можна вважати соціально самодостатнім "середнім класом". Але то окреме питання, з приводу якого добре було б зніщувати ряд науково-практичних конференцій, знову ж таки на базі вузів, кафедр соціології зокрема.

Список використаної літератури

1. *Кучма Л.Д.* Україна: поступ у XXI століття: Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 рр.: Послання Президента України до Верховної Ради України 22 лют. 2000 р. // Уряд. кур'єр. - 2000. - № 34. - 23 лют.
2. *Кучма Л.Д.* Держава не буде донором корумпованих хапуг: Виступ на засіданні координаційного Комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю 14 груд. 1999 р. // Уряд. кур'єр. - 1999. - 16 груд.
3. *Кремень В.* Освіта наших дітей // *Голос України.* - 1998. - 11 груд.
4. *Кучма Л.Д.* Курс на пріоритетний розвиток села // Уряд. кур'єр. - 1997. - 14 січ.
5. *Марчук Є.* Агропромисловий комплекс - один з найважливіших секторів народного господарства України // *Голос України.* - 1996. - 4 січ.
6. *Кучма Л.Д.* АПК на ділі має стати пріоритетом державної політики // *Голос України.* - 1996. - 4 січ.
7. *Кучма Л.Д.* Курс на пріоритетний розвиток села // Уряд. кур'єр. - 1997. - 14 січ.